

Yayın tarihi 14.04.2022

SÖZLÜ TÜRK KÜLTÜRÜNDE VAROLUŞÇU TERAPİNİN İZLERİ

Buket Nur SEYFELİ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans öğrencisi

Varoluşçu Terapi Nedir?

Varoluşçu psikolojik danışma kuramı, Karl Jaspers, Kierkegaard, Heidegger, Edmund Husserl kaynaklı fenomenolojik felsefenin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Rolle May, Viktor Frankl, Irvin Yalom belli başlı psikolojik danışma ve psikoterapi kuramcıları olarak bilinmektedir (İlgar ve İlgar, 2018; Topsoy, 2012). Varoluşçu yaklaşım, Ortodoks psikanalizin ortaya attığı insan doğasına yönelik deterministik bakışı ve radikal davranışçı görüşü reddetmektedir. Psikanaliz özgürlüğün, bilinçaltı güçlerle, akıllı olmayan güdülerle ve geçmiş olaylarla sınırlandırıldığını savunurken; davranışçılar özgürlüğün, sosyokültürel koşullar tarafından sınırlandırıldığını ileri sürmektedirler. Varoluşçu terapistleri, insanların bulunduğu koşullarla ilgili bu gerçeklerin bir kısmını kabullenseler de özgürlüğün kendi koşullarını seçmek olduğunu ileri sürmektedirler. Bu yaklaşım seçeneklerimizden ve eylemlerimizden sorumlu ve özgür olduğumuz varsayımına dayanmaktadır. Yaşamımızı biz planlamalı ve yönetmeliyiz (Corey, 2015).

Varoluşçu yaklaşıma göre insan seçenekler arasından seçebilen, kararlar verebilen ve bu kararlarının sorumluluğunu alabilen bir canlıdır (Tagay, Voltan-Acar ve Nalbant, 2016). İnsan, dünyadaki birtakım şeylere anlam verebilen, anlam üretebilen tek canlıdır; benlik bilinci sayesinde nesnelere, canlılara, olaylara, fark edebilir, fark ettiğini de fark edebilir ve bunun bir uzantısı olarak bunlardan bazılarını anlamlı bulabilir (Dökmen, 2009). İnsan herhangi bir nesne gibi incelenerek anlaşılabilir. Çünkü yeryüzündeki tüm varlıklarda öz varoluştan önce gelir. İnsanda ise varoluş özden önce gelir bu nedenle kendi varlığını kendi yaratabilen tek varlık insandır. İnsan dışındaki tüm varlıklar varoluşlarından önce yaratılmıştır (Talu, 2019).

Sosyal bir varlık olan insan yeryüzünde var olduğundan bugüne kadar geçen süreçte yaşadığı dünyayı anlamlandırmak, üretmek, eğlenmek, korunmak gibi amaçlar için doğal ve beşeri çevreyle etkileşim içinde olmuştur. Binlerce yıllık tarihi olan bu etkileşim süreci "kültür" olgusunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kültür olgusunun birçok faktör ile etkileşim halinde olması, tek bir kültür tanımı yapılmasını imkansız kılmaktadır. Buna rağmen genel tanımıyla kültür, insanların geçmişten günümüze kadar ürettiği maddi ve manevi öğelerin tümünü kapsayan tarihi hafızası ve geleceğini şekillendirecek olgudur (Türk ve Gül, 2019). Bir toplumun, bir milletin birçok özelliği, dünya görüşü, sanatsal kabiliyeti, yaşam gerekçesi konuştuğu dile yansır. Yıllar sonra bile toplumun veya milletin dile meydana getirdikleri ürünler incelendiğinde tarihi bir vesika olmasa bile o toplumun, milletin yapısı ortaya çıkarılabilir (Azar, 2007). Aksoy'a (Akt. Aydın, 2013) göre atasözleri ve deyimler toplumbilim, ruhbilim, eğitim, ekonomi, felsefe, tarih, ahlak, folklor gibi birçok konuyu ilgilendiren ve birçok yönden inceleme konusu edilmeye değer olan ulusal varlıklar olup deyiş güzelliği, anlatım gücü, kavram zenginliği bakımından pek önemli dil yapılarıdır. Bu bağlamda bir kültürü incelerken günlük hayatta kullanılan söz öbekleri, deyimler ve atasözlerinden yararlanmak, incelenen kültür hakkında bilgi edinmemize referans olacaktır.

Bireylerin kişilikleri, bazı yönlerden belirli bir medeniyetin (kültürün) ve bir toplumun kurumlarının ürünüdür. Kişilik, toplumun ortaya koyduğu bir modele göre gelişmektedir (Dönmezler, 1995). Psikolojik danışma sürecinde psikolojik danışman'ın fenomenolojik bakış açısına sahip olması Adler terapisi, Varoluşçu terapi ve Birey merkezli terapi gibi psikolojik danışma kuramlarının en temel özelliklerindedir. Diğer bir deyişle bu kuramlarda bireyin kendine özgü dünyasını subjektif olarak anlamının değerine vurgu yapılmaktadır ve kültür bireyin bakış açısını yakalamak için belirgin boyutlardan biridir (Corey, 2001; Akt. Bektaş, 2006). Alanyazında varoluşçu felsefe ile sözlü Türk kültürü açısından değil ancak edebiyat, müzik, sinema ve tiyatro yönünden ele alan çalışmalar bulunmaktadır (Karabulut, 2011; Şişman, 2015; Söner, 2020; Gül, 2014; Özalp, 2020; Özkara, 2019; Bilgin ve Sarıcı, 2018; Abiç, 2018; Yıldırım, 2009; Gürgöz, 2010; Ceylan, 2019; Kurt, 2007; Yıldırım, 2018, Nas, 2013; Lu, 2019).

Varoluşçu terapi, insanın özünün her şeyden önemli olduğunu ve insanın varoluşunu ancak fark ettiğini fark ettiğinde yaşayabileceğini savunur. Bu çalışma, varoluşçu terapiyi sözlü Türk kültürü bağlamında inceleyerek, varoluşçu terapinin Türk kültürüne uygunluğunu değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Varoluşçu terapinin Türk kültürüne uygunluğunu, sözlü Türk kültürü açısından inceleyen bu çalışmanın, literatüre yeni bir bakış açısı sunarak bu bağlamda yapılacak çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Varoluşçu Terapinin Temel Kavramları ve Sözlü Türk Kültürü

Varoluşçu Kuramcılar dünyada var olmanın dört yolunu belirlemişlerdir. İnsanoğlu eş zamanlı olarak Umwelt (Biyolojik Dünya), Mitwelt (Sosyal Dünya), Eigenwelt (Öznel Dünya) ve Überwelt'te (Olmak İstedığı Dünya) var olur (Sharf, 2014; Akt. Talu, 2019). Varoluşçu yaklaşıma göre insanın içinde bulunduğu koşulların temel boyutları, (1) kendi farkındalığına varma kapasitesi; (2) özgürlük ve sorumluluk; (3) bireyin kendi kimliğini oluşturması ve diğerleriyle anlamlı ilişkiler kurması; (4) anlam, amaç, değerler ve hedeflerin araştırılması; (5) yaşamın bir koşulu olarak kaygı; (6) ölümün ve yok olmanın farkına varılmasıdır (Corey, 2015). Varoluşun her alanını yaşayabilmek, bunlarda ortaya çıkan varoluşsal kaygıyı işleyebilmek ve her boyutun kendi içinde oluşan kutuplaşmalarda sadece bir tarafta kalmaktan ziyade her ikisini de deneyimleyebilmek varoluşsal açıdan daha zengin, daha otantik bir duruma işaret etmektedir. Ancak böyle olmayan her durum da kişinin kendi varoluş tarzı olarak kabul edilmeli ve saygı duyulmalıdır. Herhangi bir varoluş alanının diğerine ve yine bir varoluş şeklinin diğerine üstünlüğünden söz edilemez (Dinçer, 2013). Bu bölümde varoluşçu terapinin temel kavramları ile sözlü Türk kültürünün ilişkisi incelenecektir.

Ölüm

Bakırtaş (2011)'a göre ölüm, insan için var olmayı düşünmeye sevk eden en önemli kaynaklardan bir tanesidir. Kendine ayrılan zamanın sınırlı olduğunun ve bir gün yaşamının sona ereceğinin bilincinde olmak, insanı anlamlı yaşayıp yaşamadığı konusunda kaygılandırır (Gençtan, 2016). İnsan bir yandan yaşamın kaçınılmaz sonunun ölüm olduğunun farkındayken bir yandan ölüm gerçeğinden kaçmayı tercih eder. Doğumla birlikte ölüm de var olmaya başlar. Yaşamın herhangi bir anında -bugün ya da yarın- biz ya da sevdiğimizlerle ölümle karşı karşıya kalabiliriz (Gökmenoğlu ve Kararımak, 2019). Yani varoluşçulara göre ölüm gerçeği, bir yandan insanları kaygılandırırken diğer yandan yaşadıklarının farkında olabilmeleri için şarttır ve yaşamlarını anlamlı kılar. Varoluşçuların ölüme karşı olan bakış açıları ile Türk kültürünü incelediğimizde, günlük hayattaki söylemlerin bazılarında "yaşam her an bitebilir ve bir daha karşılaşamayabiliriz; yaşam bitmeden her anının tadını çıkar" anlamına sahiptir. Aşağıdaki ifadeler bu durumu güzel bir şekilde örneklemektedir.

*Hoşça kal,
Görüşmek üzere,
Allah'a emanet ol.
İyi/hayırlı günler/geceler/sabahlar/akşamlar.
Kendine iyi bak.
Güle güle.
Elveda.
Türk atasözlerinde ölüm, yaşamda vardır ve yaşamın bir gerçeğidir.
Vakit, nakittir.
Olacakla öleceğe çare yoktur.
Ölüm bir kara devedir ki herkesin kapısına çöker.
Gelin girmedik ev olur; ölüm girmedik ev olmaz.*

Ölüm konusu ile Türk atasözlerinin arasındaki ilişki sadece yaşamın gerçeği olması değil, aynı zamanda hayatı anlamlı yaşayamamanın ölümle eş değer olmasıdır.

*Ölüm yüz aklıdır.
Ölüm ölüm de, hırlamaya ne borcum var?
Aç gezmekten tok ölmek yeğdir.*

Kaygı

Kaygı, insan olmanın kaçınılmaz bir parçası olarak yüzleşmemiz gereken hayatta kalmak, korunmak ve varlığını savunmak için bireyin kişisel olarak verdiği çabalardan doğmaktadır (Corey, 2015). Gökmenoğlu ve Kararımak'a (2019) göre varoluşçu yaklaşımda kaygı, danışanın hayatın anlamsızlığı, sınırlılıkları ve ölüm gibi konular üzerine düşünmesine yol açar ve danışanın başta kendisiyle daha sonra da diğer insanlarla otantik ilişki kurmasını sağlar. Kaygının görülen en genel belirtileri; artan kalp çarpıntısı ya da aşırı terleme gibi bedensel değişimlerdir. Normal kaygıyı bastırmaya gerek yoktur çünkü gerçek bir tehdit söz konusudur. Normal kaygı, işlevsel ve koruyucu bir mekanizmadır. Öte yandan, nevrotik kaygı, duruma göre abartılı bir şekilde ortaya çıkar. Nevrotik kaygı, varoluşu sınırlayıcı ve bozucu bir etki yaratır. Türk deyimlerinde bir konu hakkında gereğinden fazla kaygı yaşamak, istenmeyen bir durumdur. Bu ifadelere aşağıdaki dizeler örnek verilebilir.

*Pireyi deve yapmak.
Gözünde büyütmek.
Habbeyi kubbe yapmak.*

Türk atasözleri ve deyimlerinde, varoluşçu terapide de olduğu gibi insanın varoluşunu yaşayabilmesi için kaygı yaşamaması gereklidir ve kaygısız kimseler, istenmedik bir durumdur.

*Yabana atmak.
Vurdumduymaz kör avaz.
Aldırış etmemek.
Vurdumduymazlıktan gelmek.
Ağustosta yatana, zemheride büğelek tutar.*

Seçim, Sorumluluk ve Özgürlük

Özgürlük ve sorumluluktan kaçış bireyin kendinden ve dünyadan kaçması anlamına gelmektedir. Sartre'nin de dediği gibi: "İnsan kendi hayatından tamamen sorumludur. Yalnızca hareketlerinden değil hareket etmediklerinden de sorumludur" der. Sorumluluğun kapsamını net bir şekilde göstermesi bakımından bu söz önem taşımaktadır. Zorlantı, inkâr, sorumluluğun yer değiştirmesi, sorumluluktan kaçma, karar verme bozuklukları; bunların hepsi sorumluluk anksiyeteleridir ve bireye bunlarla nasıl baş edilmesi gerektiğini göstermek gerekmektedir (Bakırtaş, 2011). Dünyada yaşarken güven içinde olmak konusunda hiçbir seçeneğimiz bulunmasa da yaşam tarzımız ve geldiğimiz konum, seçimlerimizin bir sonucudur. Gerçekten seçme özgürlüğümüz bulunduğu için yaşamlarımızı yönlendirme sorumluluğunu kabullenmemiz gerekmektedir (Corey, 2015). Varoluşun insanda oluşturduğu 'kendilik bilinci', dünya ile insan arasında oluşturulmuş ilişkiler ağını sorgulama ve bu yolla bireye özgür seçim şansı sağlamıştır. İnsanın yazgısını insanın kendinde gören varoluşçu yaklaşım bu yönüyle, umudun ancak eylemde olduğunu ve bireyi yaşatacak biricik şeyin onun edimleri olduğunu söyler (Gül, 2014). Türk atasözlerinde kişinin seçimlerinin sonucunda meydana gelen durumların sorumluluğunu alması istenir. Bireyin durumu kendi seçimlerinin sonucudur ve kişi bunun sorumluluğunu almalıdır (Tanrıkulu, 2011). Kültürümüzdeki ifadelerden bazıları, aşağıdaki dizelerde özetlenebilir.

*Kendi düşen ağlamaz.
Allah dağına göre kar verir.
Ne ekersen onu biçersin.
Gülü seven dikenine katlanır.
Her koyun kendi bacağından asılır.
Herkes kendi çukuruna girer.
Arpa eken buğday biçmez.
Herkes ektiğini biçer.
Herkes ne ederse kendine eder.
Kendim ettim kendim buldum.
Kişinin kendine ettiğini âlem bir yere gelse edemez.
Ne doğarsan aşma o çıkar karşına.
Akılsız başın cezasını ayaklar çeker (Tanrıkulu, 2011).*

Varoluşçu Yalıtım ve Yalnızlık

Varoluşsal yalıtım insanın kendisi ve başka birisi arasındaki kapatılamayan uçuruma gönderme yapmaktadır. Tek başlılığın ve ayrılığın farkında olmak, kişiyi sorumluluk ve özgürlük kaygıları ile de karşı karşıya getirmektedir (Yalom, 2001, Akt: Talu, 2019). Varoluşçu kurama göre; insan yaşadığı yalıtılmışlık ile başa çıkmaya çalışırken diğer insanlarla otantik bağlar kurmayı tercih edebileceği gibi tamamen yalnız hissetme ve yabancılaşma gibi seçenekleri de tercih edebilir. Varoluşsal yalıtılmışlıktan kaçınmak amacıyla sadece yalnız kalmamak ilişkiler bizi benliğimizden uzaklaştırır. Sadece birinin yanımızda olmasıyla yaşadığımız kısa süreli bütünleşme hissi yanıltıcı olur ve otantik benliğimizi keşfetmemizi engeller (Gökmenoğlu ve Kararımak, 2019). Türk deyimlerinde kişinin yalnız kalması, kendi varoluşunu sorgulaması ve kendini yalıtması, istenmeyen bir durumdur.

*İçine çekilmek (kapanmak).
Kendini dinlemek.
Kendini tartmak.
Elini eteğini çekmek.
Elini ayağını çekmek.
İnzivaya çekilmek.*

Anlamsızlık ve Varoluş Boşluğu

Ölüm gerçeğiyle birlikte yaşama baktığımızda her şey anlamsız görünebilir. İnsan, var oluşuna dair akıl yürütebilen ve sorgulama yapabilen bir varlık olarak; "Ben kimim? Neden varım? Var olmamın amacı nedir? Eğer ölüm varsa neden yaşıyoruz? Yaşam nereye doğru gidiyor? Hayatımda anlamlı bularak yaptığım ne var? Böyle biri olmaktan ne kadar mutlusun?" gibi sorulara cevaplar arama eğilimindedir (Gökmenoğlu ve Kararımak, 2019). Anlamsızlık kavramıyla ilgili olarak varoluşçu meslek elemanlarının sözünü ettiği olgu "Varolma nedeniyle suçluluk hissetmektir". Bu olgu, tamamlanmamış olmak duygusuyla veya olmamız gereken kişi olmadığımız gerçeğiyle gelişir. Bu durum, eylemlerimizin ve tercihlerimizin tam anlamıyla bir birey olmamızdan çok daha az şeyler ifade ettiğinin farkına varılmasıdır

(Corey, 2019). Varoluşsal boşluk, yirminci yüzyılın yaygın bir olgusudur ve varoluşsal boşluk temel olarak kendini can sıkıntısı durumunda dışa vurur (Frankl, 2020). Varoluş boşluğu, Türk kültüründe “Sıkıntı basmak” deyimini ile yansıtılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada varoluşçu terapi hakkında bilgi verilmiş ve varoluşçu terapinin temel kavramları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bir kültürü oluşturan ve o kültürü tanımak konusunda bize yol gösterici olacak sözlü kültür öğeleri ile yani sözlü Türk kültürünün öğeleri ile varoluşçu terapinin temel kavramları birlikte incelenmiş ve bu bağlamda varoluşçu terapinin temel kavramları ile sözlü Türk kültürü öğeleri arasındaki ilişkiler sunulmuştur.

Varoluşçuların ölüm gerçeği bağlamında sözlü Türk kültürü öğeleri incelenmiş ve bu bağlamda birçok sözlü ögeye ulaşılmıştır. Aynı şekilde kaygı kavramı ile sözlü Türk kültürü incelendiğinde, varoluşçu terapinin kaygı kavramı ile ilgili birden fazla öge bulunmuştur. Varoluşçuların “bireyin seçme özgürlüğü vardır ve birey bu seçimlerinin sorumluluğunu almalıdır” görüşü, sözlü Türk kültüründe birden fazla örnekte varlığını göstermektedir. Varoluşçu terapi çerçevesinde ele alınan bir diğer kavram varoluşçu yalnızlık ve yalnızlıktır. Sözlü Türk kültürü açısından incelendiğinde, kişinin yalnızlık duygusu yaşamasının istenmeyen bir durum olduğu görülmüştür. Varoluşçu terapi ile ilgili incelenen en son kavram ise anlamsızlık ve varoluş boşluğudur. Bu kavramla ilgili birden fazla örnek bulunamamıştır.

Varoluşçu terapide ölüm gerçeğinin varoluşun özü olması görüşü, Türk kültürüyle paralellik göstermektedir denebilir. Türk kültüründe tıpkı ölüm gibi kaygı da önemlidir. Yaşamı için kaygılanmayan veya nevroitik kaygıya sahip olan insanlar, toplum tarafından hoş karşılanmazlar. Türk kültüründe, varoluşçu terapide olduğu gibi, kişinin seçimlerinin getirdiği sorumlulukları kabullenmesi gerektiği görüşü vardır ve bu da varoluşçu psikolojik danışmanın Türk kültürüne uygunluğunu gösteren başka bir unsurdur. Ancak varoluşçu terapi bireyin kendi varoluşunu fark edebilmesi için yalnız kalması gerektiği görüşünderken Türk kültüründe bu istenmeyen bir durumdur. Ancak bu durum, varoluşçu terapinin Türk kültürüne uyumsuz olduğu anlamına gelmemektedir ve varoluşçu terapinin, bu konuda Türk kültüründe yeni bir bakış açısı kazandırabileceğini söyleyebiliriz. Genel olarak bakıldığında varoluşçu terapi, Türk kültürüne uygun bir psikolojik danışma kuramıdır diyebiliriz.

Yapılan çalışma sonucunda varoluşçu psikolojik danışma kuramının, Türk kültürü ile bağdaştığını ve kuramın sahip olduğu temel kavramların, Türk kültüründe de işlendiğini söylenebilir. Yani sözlü Türk kültürü incelendiğinde, varoluşçu psikolojik danışma kuramı çerçevesinde, bireyle kurulabilecek terapötik bir ilişki olduğu söylenebilir. Varoluşçu terapide ele alınan anlamsızlık ve varoluşsal boşluk konusunda birden fazla öge bulunamamıştır ancak bu çalışmadan sonra yapılacak çalışmalarda, bu konu üzerinde daha detaylı bir çalışmanın yapılmasının, daha doğru bilgilere ulaşmamız konusunda bize yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

1. Abiç, T. (2018). Tezer Özlü'den “Çocukların Soğuk Geceleri” Üzerinde Mevcut Söylemi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (39), 253-262.
2. Aydın, S. (2013). Kültürel bir miras olarak atasözlerinin kullanımı üzerine türkçe öğretmenlerinin görüşleri. *Folklor/Edebiyat*, (75), 173-192. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/fe/issue/26040/274285>
3. Azar, D. (2007). Sözlü kültür, tarihi gerçek ve Saltukname örneği. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (21), 17-27. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/tubar/issue/16962/177133>
4. Bakırtaş, T. (2018). Varoluşçu psikoterapi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(1), 645-649. DOI: 10.30627/cuilah.440736
5. Bektaş, Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimdeki yeri. *Ege Eğitim Dergisi*, 7(1), 43-59. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/egeefd/issue/4916/67285>
6. Ceylan, İ. (2019). Manevi eğitim açısından Hacı Bektaş-ı veli şiiirlerinde varoluş temaları. *Eskiye Dergisi*, (39), 391-418.
7. Corey, G. (2015). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, Çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
8. Dökmen, Ü. (2009). *Evrenle uyuma sürecinde varolmak, gelişmek, uzlaşmak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
9. Dönmezler, S. (1995). Çağdaşlaşma, uygarlık ve Türk Toplumunu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI (31), 5-19. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/aamd/issue/55307/757909>
10. Frankl, E. V. (2020). *İnsanın anlam arayışı* (S. Budak, Çev.). İstanbul: Okyanus.
11. Gençtan, E. (2016). *İnsan olmak*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

12. Gökmenoğlu, E. ve Kararımak, Ö. (2019). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları*. Y. Yavuzer ve Z. Karataş (Ed.), Varoluşçu terapi içinde (s. 161-198). Ankara: Pegem Akademi.
13. Gül, S. (2019). Küreselleşmenin Türk Kültürü ve kültürel mirasına etkilerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Turkish Students Social Sciences*. 14(6), 3056-3082.
14. Gül, F. (2014). Varoluşçu felsefenin Türk düşünce hayatındaki yansımaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18(18), 27-32.
15. Gürgöz, N. "Tezer Özlü'nün Üç Öyküsünde Gözlenen Ölüm Kaygısı". 3. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi TUDOK 2010. Ömür Ceylan (Ed.). 1(s. 955-960). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2011.
16. İlgar, M, Coşgun İlgar, S. (2019). Varoluşçu psikolojik danışma ve psikoterapi: Teori ve pratiği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 193-220. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsadergisi/issue/44605/483556>
17. Karabulut, M. (2011). *Edip Cansever'in "Medüza" şiirine varoluşçu bir bakış*. Erdem, (61), 147-158. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/43838/53912>
18. Kurt, M. (2009). Varoluşçuğun Türk Edebiyatına girişi ve ilk etkileri. *Gazi Türkiyat*. 139-154.
19. Lu, C. C. (2019). *Eileen Chang ve Oğuz Atay'ın hikâyeleri üzerinde Jungcu ve varoluşçu psikoloji açısından karşılaştırmalı bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Retrieved from <http://dspace.marmara.edu.tr/handle/11424/54090>
20. Nas, İ. (2013). *Yakın dönem Türk sinemasında varoluşçuluk ve yabancılaşma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Retrieved from <http://academicrepository.khas.edu.tr/handle/20.500.12469/2319>
21. Özaltıok, B. (2020). Tutunamayanlar ve Tehlikeli Oyunlar'da kaygı ve özgürlük. *Söylem Filoloji Dergisi*, 5(1), 121-136. DOI: 10.29110/soylemdergi.693213
22. Özkara, O. (2019). Derviş ve ölüm romanında varoluşçu unsurlar. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (48), 213-234. DOI: 10.24155/tdk.2019.117
23. Söner, O. (2020). 'Babam Cemil Meriç' kitabının varoluşsal psikolojinin temel kavramları açısından incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (49),
24. Şişman, G. (2015). Turgut Uyar'ın "Geyikli Gece" adlı şiirine varoluşsal bir yaklaşım denemesi. *Turkish Studies*. 10(16), 1061-1076.
25. Tagay, Ö, Voltan-Acar, N, Nalbant, A. (2016). Logoterapide kullanılan kavramların ve tekniklerin Türk Kültürü'nde uygulanabilirliği. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 105-126. DOI: 10.12984/eed.53493.
26. Talu, E. (2019). *Kişilik kuramları*. D. Gençtanırım-Kurt ve E.Çetinkaya-Yıldız (Ed.), Varoluşçu kuram: R. May içinde (s. 484-505). Ankara: Pegem Akademi.
27. Tanrıku, T. (2011). Türk atasözlerinde gerçeklik terapisi. *Milli Folklor Dergisi*. 23(90), 86-92.
28. Topses, G. (2012). Davranışçı ve varoluşçu- hümanistik psikolojik danışma kuramlarının ayırt edici ve örtüşen nitelikleri. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*. 1(3), 67-75.
29. Tuzcuoğlu, N. (1995). Psikanaliz Kuramı ve Özellikleri. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. 7(7), 275-285.
30. Yıldırım T. (2009). İslamcı Türk sinemasında varoluşçu çizgiler. *Selçuk Üniversitesi Dijital Arşivi*. 5(4), 162-174.
31. Yıldırım, N. (2018). *Virginia Wolf'un deniz feneri ve Tezer Özlü'nün yaşamın ucuna yolculuk adlı eserlerinin varoluşçuluk temelinde karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Retrieved from: <http://tez.sdu.edu.tr/Tezler/TS02609.pdf>